

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תַּנּוּג

ביאורים ומוספים

שמירת החיטים היא אף מחששות שאינם מצויים. שכין שנאמר בתורה שיש לשומרו, ואנו עתידים לקבל שכר על קיום המצוות, אנו נחשבים בלפי מצוות התורה כשומרי שכר, ומובא בגמרא (ביק מו, א) ששומר שכר חייב לשמור אף מפני רוח שאינה מצויה.

וחיטים השמורות במקום שאין מצוי כלל שיגיעו אליהן מים, אלא שמבחינה מצויאית שייך שיגיע לשם מים, כגון חיטים המונחות בחדר סגור ליד חלק ויש אפשרות שישפוך אדם מים דרך החלק וכדו', דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב ס"ק א עמ' קמו) שהן נחשבות שמורות, שגדר השמירה הוא לשמור שלא יהיה בהן שום חשש ורעוּתא של חימוץ, אבל אם אין ריעוּתא כלל אין כאן חסרון שמירה, וכיון שבאופן רגיל אין דרך כלל שיגיעו לשם מים, החיטים נקראות שמורות [אמנם אם היה זה בעת גשמים אינן נחשבות שמורות, משום שאז יש חשש שמא נרטבו בשם]. וכן כשידוע שנכנסו אנשים לחדר שבו החיטים, אך אין סיבה לחוש ששפכו מים על החיטים, הרי הן נחשבות שמורות [והוסיף שם, שגם אין לחוש שהחליפו את החיטים בחיטים אחרות שאינן שמורות, כיון שאין להם כל הנאה בהחלפתן, וכעין מה שכתב הביה"ל (בדי"ה ולפחות משעת טחינה)].

[משנ"ב ס"ק כד]

ומדיחיק אותן [וטוחנן מיד²⁹] וכו', אסור לקח קמח-חיטים מן השוק אפילו בשעת הדחיק³⁰, דהני ממש כדגן שנוטע, הקבא קסימן חסו קעיין בוי³¹ וכו', דעל-פל-פנים אינו אלא ספק קמח³².

29) והחזויא (א"י ס' קכא ס"ק כב) כתב, שאף אם אין טוחנן אותן מיד כמו שמצוי, אפשר להכשירן בדיעבד, שראה שרברי הרמב"ם (פ"ה מחמץ ומצה ה"ז) שכשלותתן את החיטים יש לטוחנן מיד, אין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אפילו שהה לאחר לתיתן מותר, שכין שהוצאו החיטים מן המים, הריהן הולכות ומתיבשות ואין המים מהמיצים אותן.

30) ומה שיש לחשוש שמא יבטו החיטים במקום שנהגו לכבס, או שמא לתרו במקום שנהגו ללתות, כתב החזויא (שם ס"ק כג) שאינו אלא בסולת, אך בקמח הנטחן עם הסובין שלו, אין לחוש לא לכיבוס ואף לא ללתיתה, ומותר לקחתו מהשוק אף שלא בשעת הדחק, אלא שלמצת מצוה אין להשתמש בו, אם לא בשעת הדחק, כיון שחסרה בו השמירה משעת הטחינה.

31) ובשיעור השדהיה במים, כתב לקמן (שם ס"ק ט) לענין דגן שטבע בנהר, שבשעה שיעור מויל אסור, שזה הזמן שבא לידי חימוץ, והחזויא (א"י ס' קיט ס"ק כב ד"ה ולפי דרכנו) כתב ששיעור מיל שנאמר לגבי החמצת עיסה אינו מספיק לגבי גרעינים, כיון שרק אחרי שנתרככו נבנסים בהם המים.

32) אך דעת החזויא (שם ס"ק כג ד"ה במ"ב ס"י תנן וס"ק כד ד"ה במ"ב שם), שדגן ששהה הרבה זמן במים, הולכים אחר הרגילות שרבו מתחמץ, ולכן דאי שיש לאוסרו בהנאה אף לאחר הפסח [אמנם לדעת הר"ן אם ראינו שלא נתבקע הריהו מותר, אך לדעת שאר פוסקים אפילו לא נתבקע אסור], והוסיף, שאפילו היה הדבר רק ספק, מ"מ כיון שבפסח היה אסור לאוכלו מחמת ספיקא דאורייתא, מדרבנן אסור הוא בהנאה לאחר הפסח מחמת קנס. אך סיים החזויא, שכשיש ספק אם החיטים שהו זמן רב במים, יתכן שהן בחזקת היתר ומותרות לאחר הפסח.

[ביה"ל ד"ה טוב לשומחן]

לקתחלה פנדאי נכון להחמיר למצה של מצוה³³ וכו', והוא קיה נוקר פנה קל למי הפסח³⁴, ומשעם שקא ירד עליהם מים בקהר לאחר שתייבש הקבוא³⁵, ולענין המסוג לקנות חיטין ולחלקן לעניים, המובא ברמ"א לעיל המשר בעמוד הבא

[משנ"ב ס"ק יט]

אָלָא לְפָחוּת מִקָּמֵךְ עַד שְׂיָהוּ שְׁשִׁים כְּגַגְרָם²³.
23) ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק טז).

[משנ"ב ס"ק כ]

דְּכִיּוֹן דְּמַעְרַב אֲדַעְתָּא דְּלֶאֱכָל אוֹתָם פֶּסַח²⁴ הָיוּ לֵה פְּקֻבָּטל בְּזִמְן אֶסְרוּ²⁵.

24) אך לטחון קודם הפסח תערובת של גרעיני חיטה שיש בתוכה גרעינים שהחמיצו, ועל ידי כך הם יהפכו לתערובת של לח בלח [לדעת שקמח נחשב תערובת של לח בלח] שאין החמץ שבה חוזר ומעור, כתב לעיל (ס"ק ח) שיותר, וביאר בשעה"צ (ס"ק כג) שאין זה בכלל מבטל איסור לכתחילה, כיון שאין בוונתו בטחינה לבטל את האיסור אלא לטחון את החיטים [והחזויא (א"י ס' קיט ס"ק כ) כתב שהרי גם אם רצונו לאוכלם קודם פסח צריך לטחונם, ולכן אי אפשר להחשיב את מעשה הטחינה כמעשה בטול תערובת] וכמו כן כתב לעיל (ס' תמ ס"ק ג) שיותר לבטל קודם הפסח תערובת חמץ של יבש ביבש ולהפכה לתערובת לח בלח, כדי שלא יהיה בה דין שהחמץ חוזר וניעור בפסח [וצריך לומר שגם הבישול אינו נחשב כביטול איסור לכתחילה, כיון שהדרך לבטל גם ללא הצורך לבטל את האיסור, מה שאין כן הוספת החיטים לתערובת שכל מטרתה היא ביטול התערובת, ולפיכך נחשבת כביטול איסור לכתחילה].

25) ובדיעבד שיערב חיטים נוספות, כתב בשעה"צ לקמן (ס' תסו ס"ק קסז) שיהיה מותר להשתמש בהן לאחר הפסח. ולהוסיף חיטים לתערובת רק כדי להשהותן עד אחר הפסח, כתב לעיל (ס' תמ ס"ק קב) שיותר, וכן כתב החזויא (שם), אך במקום אחר (שם ס"ק כד) כתב שמדברי הר"י שהביא הטור נראה שגם זה אסור, ור"ע.

[משנ"ב ס"ק כא]

דְּקִיבִי "וְשִׁמְרָם אֶת הַמַּצּוֹת"²⁶.

26) ומה שאין מברכים ברכת שהחיינו על מצוה זו של שמירת המצות [ראה מג"א (ס' תרמא ס"ק א) שהביא בשם המרדכי שאין מברכין שהחיינו על עשיית שופר ומגילה כי הם מעשים לכמה שנים] דובא בשו"ת נודע ביהודה (מהר"ת י"ד ס' קכג, הגדה"ה מכן המחבר) שהיא כדבר התוס' (כתובות עב, א ד"ה וספרה לה) לענין זבה שאינה מברכת על ספירת הנקיים שמא תסתור, כך אין לברך על שמירת המצות שמא יחמיצו, והוסיף שם, שזה גם הטעם שאין מברכים על עצם עשיית המצות.

[משנ"ב ס"ק כב]

שְׁלִשְׁמֵר מִצַּת תְּקִיא (הַלְאָה²⁷) שְׁלֵא יִפְלַ צְלִיָּהָן מִיָּם²⁸.

27) ושמירה זו משעת קצירה, כתב המגן האלה (ס"ק ד) שאין הכוונה שיש לשמור את השבולים בשעת הקצירה עצמה בעודן מחוברות, כיון שאז לא שביח שהחיטים יחמיצו, שאפילו אם ירטבו במים, המים יורבו מעליהן ולא יחמיצו אותן, אלא חובת השמירה היא רק משעה שקושרים אותם לעומדים, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהר"ת א"י ס' עט) בדעת הרמב"ם, ובשו"ת נעתת יצחק (ח"ב ס' צט) הביא שמדברי ההתם סופר (שו"ת א"י ס' קכח) משמע שדעתו שיש לשמור את החיטים אף בשעת הקצירה עצמה, וכן כתב הפמ"ג (ס' תס משב"ז ס"ק א).

28) ואם צריך לשמור החיטים גם מרוב שאינו מצוי, כגון במקום ובאופן שאין מצוי שיפלו עליהן מים, אך אם יקרה מקרה שאינו מצוי [כגון גשם סוער וכדו'] לא תועיל השמירה והחיטים ירטבו במים, כתב בשו"ת דברי מלכיאל (ה"ד ס' כא אות א) שחובת

הלכות פסח סימן תננ

באר הטולה מח

(י) [ט] לראות שאין בו פליפה שלא יהא (כ) ששים כנגדו מן הספר (הגיס פ"א בשם סמ"ק וז"ה סימן קיד):
 ד' יהחטים (כא) שעושים בהם (ס) [ט] מצת מצנה, *טוב לשמן שלא יפלו עליהם (ט) מים (כב) משענת קצירה, *וילפחות (כג) משענת טחיתה. *ובשענת הדחק (כד) מתר לקח (כה) קמח *מן (ו) השוק; כ"ש גאון

שערי תשובה

לכאן: [י] לראות. עבה"ט. ועין בק"ק"ט שבוטל סימן ט מ"ש פנה: [ט] מצת מצנה. עבה"ט. ועין בש"מ דה"ר"ף סימן טה שיש להגין שכל סמך שאוכל בפסח תהא טחטים שמורים משענת קצירה, ואין קנה לא משום עבא ולא משום מלח ולא משום לא תגדלו, ע"ש, ופ"א ב"י. משמע דקא מצת מצנה צריך שמור כדי לאכל בלילות הראשונות, משא"כ שאר מצות אי"צ שמור כלל ושרי לקח קמח מן השוק אפלו בלא דחק, ואפלו שמור הלישה ואפנה ג"כ לא בעינן כמבאר בש"ס ובפוסקים; מיהו כל זה מדינא, אכן ישאל קרועים הם ונגדו לצעות שמור בכל הפצות משענת טחיתה ולפחות משענת לישה: (ט) מים. אם הא"י שלקח ממנו חטים אחר שרשין אותם, אי מהימן לה אסורים, ע"א סימן ט"ק ד' ע"ש דח"י: (י) השוק. דלא מהוקצין אסורא שקא נגע במים. ונראה דאפלו במקום שנהגים לקחת חטים, איכר

באר הלכה

וכן כתב המאמר הרד"ק, ואפשר דמיני המספר פסאין ששים נגדו הלכה נכון לכתולה לברך [פ"ט]: * טוב לשמן וכ"י משענת קצירה. ודעת הפרי חדש להכריע דשמור משענת קצירה מדינא הוא ולעכבא ואפלו בדיעבד, וכדבריו נמצא בכמה ראשונים דשמור הוא משענת קצירה, ואף דאם לא ימצא משה ששמור מנת הקצירה לשם מצה בנדיא נוכל לסמוך על דעת השלחן ערוך ולברך ברכת אכילת מצה, מכל מקום לכתולה בודאי נכון להחמיר למצה של מצנה⁽³³⁾ לקח דקא מצה שמורה מצת קצירה, וכשם הק"א הביאו גם"כ שחמיר מאד שלא לאכל רק מה ששמור משענת קצירה, והוא הנה נזכר בזה כל מי הפסח⁽³⁴⁾, ומשמע שקא נד' עליהם מים מבחיר לאחר שנהיבב התבואה⁽³⁵⁾: * וילפחות משענת טחיתה. ואם מתר לשלח קמח שמונה על פ"א ב"י ק"ל שומר וטח"ל, עין בספר תוספות ירושלמי שמתקן פנה, דאף דלא נחוש לאחלופי ולידית הגשמים, מפל מקום שמירה להדיא לא הרי ורסנא אברה ושמרתם⁽³⁶⁾, ואם"כ אפשר דאין בדיא לשלח בלי שומר. ועין שד"חמך מערכת חמץ ופצה סימן יא אות ו' ו' שהצריך בענין זה: * ובשענת הדחק וכ"י מן השוק. עין במשנה ברורה, ואפלו בשענת הדחק טוב יותר לקח קמח שפון או של שבלת"שועל למצות מקמח חטים משוק, כי זה לתתו וזה אין לתתו [פ"א]: * מן השוק. מסתימת השלשן משמע דאפלו מן עצמים אחר, דלא מהוקצין אסורא, אלא שצריך לרגלן מתחלה שקא יש פנה שריד חמץ, וכמבאר בשפ"ל לקט בסימן רי בשם רש"י וכן מפרש בבבא ראשונים. אע"כ פחדושי רי"ב"א לפסחים מחמיר מאד פנה, וזה לשונו: מספ"א דקמחן של צב"ס אסור בפסח, דהא עלינו טחיתה ברחים של מים שכיח למיזל בהם מים, וכן דעת הרא"ה ז"ל; ואפלו קמח של

באר היטב

(י) לראות. קאי אדגן שענתו; וא"צ לאפלו קדם פסח, דקמח בקמח מקרי לח בלח ואינו חוזר ונעור, ת"ה פ"ח. והח"י כתב: ובעל"פיש נהמ"ד לעצמו לאפלו הפל קדם פסח, ומ"מ נדאי דמתר לבשל מן אותן המצות תוך הפסח, ע"א בסימן תנת. ובתלחלת הקמח ונגעיה פרחין לא מהני בשול אפלו לאפלו קדם פסח, כמבאר לקמן סימן חסו. ח"י: (ט) מצת מצנה. משמע דקא מצת מצנה צריך שמור כדי לאכל בלילות הראשונות, משא"כ שאר מצות אי"צ שמור כלל ושרי לקח קמח מן השוק אפלו בלא דחק, ואפלו שמור הלישה ואפנה ג"כ לא בעינן כמבאר בש"ס ובפוסקים; מיהו כל זה מדינא, אכן ישאל קרועים הם ונגדו לצעות שמור בכל הפצות משענת טחיתה ולפחות משענת לישה: (ט) מים. אם הא"י שלקח ממנו חטים אחר שרשין אותם, אי מהימן לה אסורים, ע"א סימן ט"ק ד' ע"ש דח"י: (י) השוק. דלא מהוקצין אסורא שקא נגע במים. ונראה דאפלו במקום שנהגים לקחת חטים, איכר

משנה ברורה

שצמח ולא אדלעיל: (יט) לראות שאין בו פליפה וכ"י. ואם נראה לו שאין ששים כנגדו צריך לברך המצמחים, ואינו מהימן לנאות פלם, אלא לפחות מהם עד שיהיו ששים כנגדם⁽³⁷⁾: (כ) ששים כנגדו. דאם ליכא ששים כנגדו, אפלו בדיעבד אסורים בהנאה, דדגן שענתו הוא חמץ גמור ונאפלו (ס) אם ספק אם הנה ששים נגד המצמחים, אם"כ אסור: וצריף לבצקם קדם הפסח, ואם עבר עליהם הפסח ולא בערם, ימכרם לעפ"ס (כח) חוץ מדמי אסור שבו. ואם לא הנה ששים נגד המצמחים, (כט) יש אומרים שמתר להוסיף עליהם עוד חטים כשרים כדי לבטלן בששים ולתתן קדם פסח, ולא מקרי זה מבטל אסור לכתולה שאסור, כיון דהוא קדם פסח ועבדו לא הו"ע זמן אסורו. (ל) ורב הפוסקים אסורין, דבעינן דמקרב אדעתא דלאכל אותם בפסח⁽³⁸⁾ הרי לה כמבטל בזמן אסורו⁽³⁹⁾. ומכל מקום בשענת הדחק (ל"א) אפשר דיש לסמוך על המקלין: ד (כא) שעושים בהם מצת מצנה. רוצה לומר, המצות שאוכלין בשמי הלילות הראשונות לקדם פנה מצות ב"עבד האכלו מצת", הם צריכין שמירה ונדח, ולא די לנו במה שאין לנו ריעותא של חשש חמוץ, אלא שצריך שמור ונדח לשם מצות מצה, דכתיב "ושמרתם את המצות"⁽⁴⁰⁾, והנה שצריך שישמור לשם מצה: (כב) משענת קצירה. רוצה לומר, שישמור מצת ההיא והלאה⁽⁴¹⁾ שלא יפלו עליהן מים⁽⁴²⁾ - לשם מצת מצנה, אבל קדם קצירה שעדין היו מהברים אין לחש, אפלו שיעדינן שג"ד עליהן גשמים. ועין לקמן סימן תסז סעיף ה', דאפלו מחבר, אם נתבטשו לגמרי ואין צריך עוד לפרוע, מקבל חמוץ אם ירדו עליהן גשמים, (ל"ב) ועל"כ הפנה לקצור דגן של שמורה בעודן לחין קצת: (כג) משענת טחיתה. לפי שאין מקרבין אותן (ל"ג) אל המים וצריף שמירה: (כד) מתר לקח וכ"י. דמכיון אהני פוסקים דסבירא להו דצריך שמירה היא מלישה ואילף, וקדם לישה לא בעינן שישמור להדיא, אלא אפלו בסתמא נמי לא מהוקצין אסורא, ואפלו במקום שלותחין החטים, (ל"ד) דמסתמא אין שורין עד שמתחמץ אלא מציפין עליהן מים ומדיחין אותן וטוחנן מיני⁽⁴³⁾; ואף"על"כ דפסק המהפך בסעיף ה' דהקדינא אסור לו לתת, (ל"ה) שאני הקא דהוא שענת הדחק, (לו) וגם שקא לא לתתו אלו החטין. וכתבו האחרונים, (ל"ו) דעכ"ש שהמהפך לבבס את החטים וילשהות אותם במים, אסור לקח קמח חטים מן השוק אפלו בשענת הדחק⁽⁴⁴⁾, דהוי ממש כדגן שצטבע, המבאר בסימן תסז סעיף ב"ב⁽⁴⁵⁾ דאפלו בדיעבד אסור מדינא דש"ס, וגרע מליתתה, (ל"ז) ואפלו לכל מי הפסח אסור, וכל"כ שפון לקח מהם למצת מצנה. (ל"ט) ויש דרבה פוסקים דסבירא להו דאפלו לשהות אותם בפית אסור משום פל נראה, וכההיא דסימן תסז סעיף ב' בהג"ה שם, ואף אם עבר ושהה (מ) יש אסורין. ובאליה רבה בשם יגנו מתיר (מ"א) למכרם לעב"ס לאחור פסח, דעל"כ פנים אינו אלא ספק חמץ⁽⁴⁶⁾: (כ"ה) קמח מן השוק. וחטים מתר לקח אפלו שלא בשענת הדחק, דיקים שמירה משענת טחיתה ואילף. אכן לקח חטים מבעל

שער הצינן

(כ) חמץ משנה: (כ"ה) אחרונים: (כ"ט) ט"ו בסימן תמו סעיף קט"ו ה' חמץ יקטן טו ונדעתי האבי העזרי. ומגן אברהם בסעיף קט"ו מה אם"כ נקט הכי לעקר דינא: (ל') ושכ"א בסימן תפה ובסימן חתלא בשם מהר"ם ב"ר ברוך, והשור בסימן זה שכתב כיון שאינו מהפך וכ"י. והרי בשור סימן תמו בסופו, וס"ר פתשוה, והצמח צדק סימן פט ופרי תושב בסימן זה והאמר מרדכי בסימן תמו, וכן פתבו שם נהר שלום ותוס' מ"ש וביח"מ מאי ומגן א"לף, וגם המגן אברהם ופ"א ס"ס שם בסעיף קט"ו מה המכל פקום אין להקל נגד הרש"א שכתב בהדיא לאסור, וגם האליה רבה נשאר על דברי הש"י בצדק עיין מההיא דרש"א, וכן דעת הגר"ו בסימן זה ובסימן תמב סעיף קט"ו ג' לאסור: (ל"א) עין בס"מ א"ד. והשעם, דלהרבה פוסקים בשול אסור לכתולה אינו אלא אסור דרבנן, ובדוכ"כ יש לסמן במקום התקן על דעת המקלים: (ל"ב) חמץ אדם: (ל"ג) והמקום שסוחנין ברחים של רחא או של יד אין צריך גם או שמירה לדעת זו ואם אין גזילין לרחץ שם החטין, כי אם מלישה והלאה (חמר משה): (ל"ד) מטי"ו וחק"עקב ושי"א: (ל"ה) שם: (ל"ו) פרי"מגדים: (ל"ז) מגן אברהם וצמח צדק ואלהיה רבה ושי"א: (ל"ט) פשוט: (ל"ט) מגן אברהם בסעיף קט"ו ה' חמץ יקטן טו ונדעתי האבי העזרי. דלא פסור וקציעה: (מ) חמץ יקטן והגר"ו בסי"א: (מ"א) וכן הסכים בספר ביח"מאיר, עין שם: הרגום: 1 ופ"ה.

הלכות פסח סימן תננ

ה (כו) טהאידנא (כו) אסור (לא) ללחח, (כח) בין חטים בין (יג) שעורים: ו' שקלים שנותנים בהם (כט) קמח פל (יג) השנה, אם רוצה לתן בהם קמח (ד) ומבכסים אותם יפה, (לא) צריכים להתיר קדם

ט הדין והדין
כפוק = דפסחים
ומכיס קמח ה
י קמח הדין

באר היטב

המלעין ונתערב, ודאי דנתערב ונתבטל קדם פסח, מימ תכון הוא בשעת הדחק לגלות הכל קדם פסח. ונח"י מביא ראיה כשנפל פרוורית בקמח דמהני לה הרגדה, ע"ש: (לא) ללחח. פ"י לחיטה קמח המבכס שבולחין חטים זמים, וקצרוך פ"י לחח, שרית, ולפי שאין צרי בקיאים בלתיטה לכן אסרו הגאונים; וזמ"ט נראה דמסר לקמחם בביתם החטים פ"ן דמדינא דרש"י נסרין החטים בלתיטה כל שאינו קרוב להתבכק כמיש סימן תסו ס"ט; והנין נראה בשריה או רחיצה מיוצטת, אבל בשניה מרבה הני חמץ גמור כמו זמן שנסבב בנהר, ח"י. וכתב הש"י דאסור לקנות חטים מבטל הרמים דהגילין לרדית החטים חזלה: (יג) שעורים. לשון הממכר אינו מרדק, דמשמע דחטים ושעורים שרים הם, ובאמת שעורים כיון דרכיבי, אף מדינא דרש"י אסור ללחח, ואפשר דהאידנא אסור לגיס בבית כשהני לתוהים אף שאינם קרובים להתבכק משאיכ בחטים, כמיש פ"ק יא, א' ושפון מין שעורים לענין זה, מ"א: (יג) השנה. היה פגות בו פעם או אפלו קמחא דפסחא אם רוצה לבכס צריך להתיר התפילות, כמש"ל סימן תנא ס"ק לח: (ד) ומבכסים. כתב הש"י: וטוב לקנות חטים, צ"ש.

לא לתת בדרך שנתחמץ, ט"ה. אכן בחשובת צמח צדק סימן לב החמיר בענין זה וכתב: כשידוע בבורר בודאי שמקצתו מככסין תמיד החטין שהוא גרע מלחיטה, אף שרב המוכרים אין מככסין, אסור משום קבוע כמקצה על מקצה דמי, ע"ש ונאם המוכר מביא לבית ישראל, מסר, דכל דפריש כו', ועין פ"חין, וכ"כ המ"א בשם גדול אסור דמדינתנו שרגילין לרחין החטין ושוחין אותן במים אסור לקח קמח מן השוק דהני טמשי פ"נן שטבטב כמיש סימן תסו ס"ב, וכ"כ פל חמיי פראג, ע"ש. וכת"י כתב: נראה לחלק דדוקא מן אותן הטוחנין שבעיר או המוכרים קמח בקביעות אין לקח וכ"ש מן המוחמץ שאין לקח מהם, אבל מסר לקנות מן בני הפסחים המביאים קמח בכל יום מן הכפרים, ע"ש השעם: ושטעתי שגם בימי מוח"ו הגאון מהר"ש ז"ל טה פעם א' דחוק בקמחא דפסחא והתיר לקנות מן השוק, ואפשר דנ"כ בדרך שנתבטל, ואין להחמיר בקמח בטעה שאינה של מצוה כמיש ס"ק ח. וכתב הש"י דמקום שטוחנין החטים ברתים שטוחנין הפלע"ן, אפלו בשעת הדחק אסור, כי חמץ גמור הוא. ונח"י כתב עליו: לעירי דבשעת הדחק אף פ"דג יש להתיר, דהא אף אם נשאר איתו דבר מן

משנה ברוכה

ועיר, שמא (מד) יבואו לשהות מעט אחר גמר הלחיטה קדם הטחינה⁽⁸⁷⁾ ויבוא לידי חמוץ, ואם עבר ולחח, (מס) אסור לאכלן ולקנות מהן בימי הפסח. (מי) ומכל מקום, להשהות קמח החטים הלוחחים מטר בפסח, אם שרין במים מעט ויחמץ מדי אסור הלחיטה⁽⁸⁸⁾, אבל שעורים, אפשר דאפלו באפן זה אסור להשהות (מו) לבחוליה⁽⁸⁹⁾, דאפשר (מח) פ"ן דנפיקה, נחתמזו על-ידי הלחיטה: (כח) בין חטים בין שעורים. והר"ב, שיקורין גאגאלא⁹⁰ או גרויפין⁹¹, העשויין מתמשת (מט) המינים, אסור להשהותן לכלי עלמא, ששורין (י) אותן הרבה במים קדם פתיחתן ונעשים חמץ גמור, ואף אם עבר והשקה אותן, יש אוסרין למכר לעפרים אסור הפסח. ובאלה רבה בשם נקנו מצדד להתיר למכר לגוי אחר הפסח אם לא נתבקעו על-ידי שריתו, שכל שלא נתבקעו אינו ודאי חמץ אלא ספק חמץ, ויש להקל בעבר עליו הפסח שאינו אלא אסור דרבנן⁹², עין שם. ומכל מקום בגרויפין שעושין משבלח-שועל, ששורין את השבלח-שועל מקדם הרבה עד שמתבקעים, הוא חמץ ודאי לכלי עלמא, ועל-פן אפלו למכרו לעפרים אסור הפסח אסור: ו' (כט) קמח פל השנה. הוא הדין בנותן בו פעם אחת, צריך להתיר התפירות [אחרונים]: (ל) ומבכסים אותם יפה. והפוסק לפסח (נב) צריך להיות דוקא בשששוף בחמין ולא בצונן, וגם באפר נחביטה⁹³: (לא) צריכים להתיר וכו'. (נג) השעם, שהקמח שכתוף התפירות אינו יוצא על-ידי כבוס, וגרע עוד יותר, שהמים נגכסים שם במקצת ומכריב להקמח הנמצא שם, ונדבק שם בהקמטים ויכול להתערב אחר-כך משהו מהם בהקמח. וכתב הפנ"ג אברהם בסימן תנא סע"ף קטן לו, דגם צריך לגרר בספין היטב את החמץ קדם הפוסק

הרתים, שלוקח מידות פל השנה פשבר טחינתו, אסור אפלו בדיעבד, דהא גגילים הטוחנים לככס אותם במים תחלה, ויש להזהיר להמונן (ט"ו). עוד כתב הש"י, דמקום שטוחנין החטים ברתים שטוחנין המלע"ן, אסור לקח קמח מן השוק אפלו בשעת הדחק (ואפלו במקום שאין בדרך ללחח אותם מתחלה), דמלע"ן חמץ גמור הוא ומתערב בהם. והאחרונים כתבו (מג) דבשעת הדחק אף זה מטר, דהא אף אם נשאר איתו דבר מן המלע"ן ונתערב, ודאי דנתבטל קדם פסח, וקמח בקמח הני לה בלח ואין חונן ונעור (וצריך לנקד אותם שפא נשאר פדור של המל"ן בתוכם), מכל מקום הנוון פנה לאפות הפל קדם פסח, וכ"ל כע"פ ג במשנה ברוכה. כתבו האחרונים, דאף דמדינא אין צריך שמור לשם מצה רק למצות של לילות הראשונות, אבל לשאר ימים די פשאין בהם חמש חמין, וישאל קדושים הם ונתנו לעשות שמור לשם מצה בכל המצות משעת טחינה, ולפחות משעת לישנה. ועין לקמן סימן תס במה שכתבנו פנה: ה (כו) האידנא וכו'. רוצה לומר, דאף דבזמן הש"ס לא אסור רק ללחח השעורים מפני שהן רכים ורואה הדין שבלת (מנ) שועל וישפון גס"ן בכלל שעורים לענין זה וממקרים להחמין ויש לחש שמא יבואו לידי חמוץ בשעת הלחיטה, אבל חטים שהן בטבען קשים אינם נטוהין להחמין ומטר ללחח, והאידנא אסוריה מפני שאין אנו בקיאים בלחיטה, ויבדלקמה: (כז) אסור ללחח. פרוש לחיטה, קמח המבכס, שבולחין החטים במים וטוחנין אותם מדי, ורש"י פ"ש: לשרוחן במים מעט קדם הטחינה להסיר מרסנן פדי שתהא סלתו נקנה. ואסרו הגאונים, לפי שאין אנו בקיאים ללחח יפה שלא יבואו לידי חמוץ בשעת הלחיטה,

שער הצינן

(מג) חקי צעקב ואלה רבה וש"א: (מג) אחרונים: (מד) ובכ"ס: (מז) חקי צעקב וקמדימשה והפ"י, ולא כפי צדק: (מח) וידיעבד אין לאסר למכרה אחר פסח אפלו בשעורים, דכל-כ"פנים אינו אלא ספק חמץ⁽⁴⁰⁾: (מח) רוצה לומר, והגיזו לשעור של מאן-דאמר יכל שמפין על-פי תכניה והתקעו, אף-על-פי שלא נתבקעו: (מט) מאן אברהם ואלה רבה וחק צעקב וקמדימשה והג"ר: (נ) דכתיב מדי מן אברהם שם סע"ף קטן ב וש"א, וכדמכות מחקי צעקב שפחמיר שם מאד בנה ואפלו בדיעבד, ואלו בלתיטה הלא פתיר לבחוליה בחטים, כמו שכתב בסע"ף קטן יח, וגם בשעורין כתב דאפשר וכו', עין סע"ף קטן יט, וכן הקמדימשה והג"ר כתבו בלתיטה להתיר לשהות על-כ"פנים בחטים, ולעיל לענין הרפוחות הקמרו אפלו בדיעבד, ועל-כרחי דשם טורי בשריה וכבוס ולא בלתיטה כעלמא. והאלה רבה דמצדד להסיר הוא אפלו בשריה רבה בדיעבד, ומשעם גס בשניה הרבה על-כ"פנים אינו אלא ספק, ובכ"ס וכתבו להקמח הטוחן אברהם בסימן תסו סע"ף קטן יב. ועין בבאר הג"א שם סע"ף קטן כג שכתב גס"ן בשיטת הר"ף פ"י. ועין פתי"אדם ששפ"ש דמגן אברהם מדי בלתיטה והאלה רבה מקל גס"ן רק בלתיטה, ולפי זה נצא לו להחמיר במוכרי קמח חטים בעירות, שידוע שרוחצים הרבה במים, לאסר לכלי עלמא למכר לאחר הפסח, ואין לדבריו עקר פנה לדעת האלה רבה שהביא מקדם הנ"ל, וזולת משבלח-שועל (שקורין האפ"ר-גרויפין⁹⁴) הדין עמו, שידוע שהם מתבקעים: (מא) אחרונים: (נב) תרומת-הדין:

(מג) חקי צעקב ואלה רבה וש"א: (מג) אחרונים: (מד) ובכ"ס: (מז) חקי צעקב וקמדימשה והפ"י, ולא כפי צדק: (מח) וידיעבד אין לאסר למכרה אחר פסח אפלו בשעורים, דכל-כ"פנים אינו אלא ספק חמץ⁽⁴⁰⁾: (מח) רוצה לומר, והגיזו לשעור של מאן-דאמר יכל שמפין על-פי תכניה והתקעו, אף-על-פי שלא נתבקעו: (מט) מאן אברהם ואלה רבה וחק צעקב וקמדימשה והג"ר: (נ) דכתיב מדי מן אברהם שם סע"ף קטן ב וש"א, וכדמכות מחקי צעקב שפחמיר שם מאד בנה ואפלו בדיעבד, ואלו בלתיטה הלא פתיר לבחוליה בחטים, כמו שכתב בסע"ף קטן יח, וגם בשעורין כתב דאפשר וכו', עין סע"ף קטן יט, וכן הקמדימשה והג"ר כתבו בלתיטה להתיר לשהות על-כ"פנים בחטים, ולעיל לענין הרפוחות הקמרו אפלו בדיעבד, ועל-כרחי דשם טורי בשריה וכבוס ולא בלתיטה כעלמא. והאלה רבה דמצדד להסיר הוא אפלו בשריה רבה בדיעבד, ומשעם גס בשניה הרבה על-כ"פנים אינו אלא ספק, ובכ"ס וכתבו להקמח הטוחן אברהם בסימן תסו סע"ף קטן יב. ועין בבאר הג"א שם סע"ף קטן כג שכתב גס"ן בשיטת הר"ף פ"י. ועין פתי"אדם ששפ"ש דמגן אברהם מדי בלתיטה והאלה רבה מקל גס"ן רק בלתיטה, ולפי זה נצא לו להחמיר במוכרי קמח חטים בעירות, שידוע שרוחצים הרבה במים, לאסר לכלי עלמא למכר לאחר הפסח, ואין לדבריו עקר פנה לדעת האלה רבה שהביא מקדם הנ"ל, וזולת משבלח-שועל (שקורין האפ"ר-גרויפין⁹⁴) הדין עמו, שידוע שהם מתבקעים: (מא) אחרונים: (נב) תרומת-הדין:

תרגום: 1 לחת. 2 שעורים בתושים בקדוה. 3 גריסים. 4 גריסי שבלח-שועל.

הלכות פסח סימן תנג

ביאורים ומוספים

הרב (סכ"א) שמותר להשהותן (הגרש"ב וולדנברג).
 (39) והחזירא כתב (שם ד"ה כתב עזר), שאף שהחמירו בלתייה לענין איסור אכילה והנאה, מימ לענין איסור שהיה לא נהגו להחמיר בלתייה כל שאין בו חשש חימוץ מעיקר הדין [נמפורש בגמרא (פסחים מ, א) שהיינו כשגרעני התבואה הגיעו על ידי הלתייה למצב שאם יניחם על פי חבית ויון הן יתבקעו מאליהן], ולכן הן לענין חיטים הן לענין שעורים לתותות, כל שלא נתרבו ממש או שנראה בהן סימן החימוץ המבואר בגמרא, מותר להשהותן.

[שעה"צ ס"ק מז]

דעל-פלפנים אינו אלא ספק חמץ⁽⁴⁰⁾.

(40) כלומר שספק חמץ שעבר עליו הפסח אסור באכילה ומותר בהנאה. אמנם, לענין חמץ שעבר עליו הפסח יש ספק אם הוא חמץ של ישראל או של נכרי, כתב במשניב לעיל (סי' תמוז ס"ק ט) שמותר אף באכילה, ובמקום אחר (סי' תמוז ס"ק ה) הביא שבחמץ כזה יש שכתבו שמותר בהנאה ואסור באכילה ויש שמקילים שגם מותר באכילה.

[משנ"ב ס"ק כח]

ו"ש ל"הקל בעבר עליו ה"קטח שאינו אלא אסור דרבנן⁽⁴¹⁾.

(41) ודעת החז"א בזה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' כד).

[משנ"ב ס"ק ל]

ב"שקשונף קחמין [לא בצ'און], וגם באפר וקביטה⁽⁴²⁾.

(42) אמנם, לעיל (סי' תמוז ס"ק נב וסי' תנא ס"ק ק) לענין כיבוס שקים שהשתמשו בהם לקמח חמץ ומפת שהיו עליהם, לא הזכיר שצריך שהכיבוס יהיה בשפוף.

וכיבוס בחביטה, ביאר השר"ע הרב (סכ"א) שהיינו שהכוס מכה על הבגדים בשעת כביסתם (הגרש"ב וולדנברג).

[משנ"ב ס"ק נז]

וְעוֹד, שֶׁפֶּא זְבֹאֵי לְשֵׁהוֹת מְעֵט אֶחָד מִמֵּן הַלְתִּיתָהּ קִנְיָם הַשְּׁתִּינְיָה⁽³⁷⁾ וכו', וְסָתְנָן מִיַּד אֶחָד הַלְתִּיתָהּ⁽³⁸⁾, אֶבֶל שְׁעוּרִים, אֶפְשָׁר דְּאֶפְלוּ בְּאֶפֶן זֶה אֶסוּר לְהַשְׁהוֹת לְבִתְהִלָּה⁽³⁹⁾.

(37) מקור דבריו וראה שעה"צ ס"ק מז' הוא מדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ז) שאסרו את הלתייה מחמת גזירה שמא יהיו ויחמיצו. אך החז"א כתב (א"ח"ס סי' קכא ס"ק כד ד"ה במיב סי' תניג) שאין השהייה אחר הלתייה אסורה כדעבד, ואפילו שהיה זמן מרובה, וכל שכן שאין לאסור מחמתה אם שהיה פחות משיעור מיל, אלא כונת הרמב"ם שיש לחוש שמא יהיה את החיטים בבליהן עם המים עד שיחמיצו.

ואף באופן שהחיטים נוגעות במים לזמן מועט ביותר ומיד לאחר מכן נטחנות, כתב בשו"ת שבט הלה (חיד' סי' מז) שאין להתיר להשתמש בהן בפסח, שכן מלשון הראשונים האוסרים מוכח שלא חילקו בכך ואסרו כל לתייה. ולכן אין להתיר כל נגיעת מים בחיטים קודם הטחינה, גם אם נעשה הדבר באופן אוטומטי על ידי מכונה שמרטיבה את החיטים לזמן מועט ביותר ומיד הן עוברות למכונה הטוחנת אותן. וכן במקומות שאי אפשר להשיג קמח אלא מטחנת קמח העומדות תחת פיקוח הממשלה, המקפידה ללחות את החיטים ומיד לטחון, כתב בשו"ת הר צבי (א"ח"ס סי' סג) שאין להשתמש בקמח זה לפסח, שגם אופן זה הרי הוא בכלל האיסור להשתמש בחיטים לתותות. והוסיף, שכיון שאין ודאות מוחלטת שהחיטים נטחנות מיד אחר לתייה, אלא שכך נעשה ברוב הפעמים, אם כן גם אי אפשר להחשיבן כחיטים שמורות, וגם אם האמת היא שהן לא החמיצו, מימ אי אפשר לצאת בהן ידי חובת מצה שמורה.

(38) וכל שלא שהה בין הלתייה לטחינה כדי הילוך מיל, כתב השר"ע

המשך מעמוד קודם

נוהר לאכול בכל שבעת ימי הפסח רק מצות שמורה, הוא משום שלדעתו יש דין שימור על כל המצות שאוכלים בפסח, וכמו שמשמע בודעת הרמב"ם (פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ט) והמ"מ שם.

[ביה"ל ד"ה ולפחות]

קָבֵל פְּקוּם שְׁפִיחָה לְמֵדֵא לֹא הָיָה וְהַפְסָא אֶקְרָה וְהַשְּׁקָרָה⁽³⁶⁾.

(36) וחיטים שיש ספק אם נגעו במים, ומחמת דמי הספיקות יש להתיר לאכילה בפסח (כגון שיש בהן ספק ספיקא, או רוב לקלא), כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהד"ק ח"ג סי' פו, תליתאה ח"א סי' קסז) שמימי אינן נחשבות 'שמורות' ואין יוצאים בהן ידי חובת מצות אכילת מצה. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' סג אות ב) כתב שיש חילוק בזה בין שמירת חיטים לשמירת העיסה מלישה ואילך, שלגבי שמירת החיטים סתימת כל הפוסקים היא שלא כדעת השואל ומשיב, ולכן כל שהספק שהתערור בחיטים מותר על פי דין, אפשר לצאת בהן ידי חובה ואין בזה חסרון שמירה. אמנם אם בעת לישת העיסה נולד ספק, ואפילו ספק רחוק שעל פי דין יש להקל בו, לא רחוק הדבר לומר כדברי השואל ומשיב שבמצות הנאפות מעיסה זו אין יוצאים ידי חובת המצה, שספק שמור אינו נחשב שמורה. אולם לגבי זמן מועט ביותר של היסח הדעת כשהחיטים ביד [שלגבי מי חטאת מצינו שבאופן זה פוסל היסח הדעת], כתב הגר"א מלצר (מכתב, אחיעזר חיד' ליקוטים סי' פו) שהמשמעות היא שאינו חסר על ידי כך מהשימור המצריך, כיון שברגע אחד לא יתכן שיפלו עליהן מים, וראה מה שכתבנו בשעה"צ להלן (סי' סב).

(סי' חכט ס"א), נסתפק הפתחי תשובה (שם) בעני המדקדק במצות להיות מן המהירין לאכול דוקא 'שמורה', האם יש חובה לתת לו דוקא קמח שמורה שהוא יקר יותר, או שכשם שמאכילים את העניים דמאי (דמאי פ"ג מ"א), כך גם אפשר לתת להם קמח שאינו 'שמורה', ומסקנתו שאם העני הינו בן תורה, או ששנה ראשונה אכל דוקא 'שמורה' שהרי זה כבוד, יש לתת לו דוקא קמח כזה.

(34) ומי שנדה והייתה זו כמה שנים, ורצה לשנות את מנהגו, הביא השערי תשובה (סי' ה) שנחלקו אחרונים בדין, שהברכי יוסף הביא את דעת הנחפה בכסף שצריך התרת נדרים, מאידך, דעת הפרי"ח שאין מנהג זה אלא זיהרות יתירה, ולכן הרצה לשנות אינו צריך התרה לזה. אך בשו"ת מהרש"ג (סי' נו אות ב) כתב, שאין דברי הפרי"ח אמורים אלא כלפי מקומו שהיה דר בארץ מצרים, או מקומות הדומים לה, שבהם אין הגשמים מצויים תדיר, ולכן מנהג זה אינו אלא זיהרות יתירה. אך במדינת שבחן הגשמים מצויים גם בקיץ, ודאי שצריך לחוש שמא ירדו גשמים על החיטים משנקצו, והרי זה כמישט השכיח שאנו חוששים לו בשאר איסורים, וגם הגר"א שהחמיר בזה, מבואר (מעשה רב אות קפו) שטעמו היה כיון שבמקומו הגשמים מצויים אף בימי הקיץ, ולכן סיים המהרש"ג שמי שנהג עד עתה שלא לאכול אלא מחיטין הנשמרים משעת קצירה, הלילה לו לעזוב מנהגו. [והשערי תשובה (שם) כתב שהנכון שכל מי שרצה לנהוג פרישות בחומרות כאלו, יתנה בפירוש שאינו מקבל עליו לנהוג כן תמיד אלא רק בפעם הזאת].

(35) ולקמן (סי' תס ס"א ד"ה מצת מצודה) כתב, שמה שהגר"א היה

